

**Dávné
kouzlo
Vánoc**

**LINDA
RAEDISCHOVÁ**

DÁVNÉ KOUZLO VÁNOC

**Vánoční tradice
pro nejtemnější dny v roce**

Linda Raedischová

VOLVOX GLOBATOR

Linda Raedischová

Dávné kouzlo Vánoc

Vánoční tradice pro nejtemnější dny v roce



Linda Raedisch

The Old Magic of Christmas

přeložil Michal Smolka

Translation © Michal Smolka

Translated from The Old Magic of Christmas: Yuletide Traditions for the Darkest Days of the Year

Copyright © 2013, Linda Raedisch

Published by Llewellyn Publications, Woodbury, MN 55125
USA www.llewellyn.com

Linda Raedischová je všestranná autorka s uměleckým vzděláním a zájmem o praktické aspekty prehistorie, historie a náboženství. Její první knihou je *Night of the Witches: Folklore, Traditions & Recipes for Celebrating Walpurgis Night* (Noc čarodějnic: folklor, tradice & recepty k oslavě Valpuržiny noci) a je stálou přispěvatelkou Llewelynských ročenek. Žije na severu New Jersey společně s dcerou Mikou, se šedou kočkou a rozrůstající se sbírkou košťat.

978-80-7511-101-2 (pdf)

Z anglického originálu

Linda Raedisch: The Old Magic of Christmas: Yuletide Traditions for the Darkest Days of the Year

vydaného nakladatelstvím Llewellyn Publications, Woodbury, MN
55125, USA

přeložil Michal Smolka

Redakce Markéta Hofmeisterová

Odpovědný redaktor Michal Hrubý

Obálka Jakub Sejkora

Sazba purehtml.cz

Vydalo nakladatelství & vydavatelství Volvox Globator

Štítného 17, 130 00 Praha 3

www.volvox.cz

jako svou 1040. publikaci

Vydání první

Praha 2014

Adresa knihkupectví:

Volvox Globator

Štítného 16

Praha 3 – Žižkov 130 00

Nu, tak začněme.

Až budeme na konci tohoto příběhu,
budeme vědět víc, než víme teď.

Hans Christian Andersen,

„Sněhová královna“ [[1]]

Poděkování

Zvláštní dík patří Vivettě Pillotonové za to, že mi umožnila přístup do své knihovny a za celkovou morální podporu. Chrisi Gordonovi z Icepedition Tours bych chtěla poděkovat za využití jeho islandské sbírky. Chandě Yonzonové za čaj a zaopatření dětí, Priye a Nileshevi Shresthovým za večeře a pomoc s českou oblastí tématu, Jaclyně Pienové za kávu a příspěvek k řemeslům. A hlavně mé matce, Marion Raedischové, za pomoc v kuchyni i u překladatelského stolu a za všechny ty hodiny strávené s Lutzelfrau. Šťastné a veselé Vánoce všem!

Úvod

Duše Vánoc je zahalená mlhou tajemství. Tato kniha zkoumá méně zřejmé důvody, proč tomu tak je, a současně se, doufejme, vyhne tomu, prozradit sváděivě jiskřivé tajemství. Pokud chcete prožít tajemnější a temnější roční období, jestliže se nebojíte otevřít dveře podivným duchům a vrásčitým stařenám, pakliže si budete užívat husí kůže, kterou vám rozhodně nezpůsobila přicházející zima, potom jste tady správně. I když kniha není určená dětem, napsala ji milovnice pohádek, a vy zde najdete mnohé odkazy na Hanse Christiana Andersena, C. S. Lewise, J. R. R. Tolkiena a na pár dalších autorů, které byste si s Vánocemi hned tak nespojili. V celém textu se vyskytují citace z mé vůbec nejoblíbenější dětské pohádky, „Sněhové královny“, kde odvážná Gerda putuje, občas bosá, ze svého podkrovního pokojíčku v Dánsku do zahrady čarodějnice, tábora lupičů a přes Laponsko do „sněžného sálu“ v srdci pevnosti Sněžné královny, aby duchovně zachránila svého kamaráda Kaje. Upřímně řečeno, „Sněhová královna“ není vánoční příběh, ale krajiny, kterými Gerda prochází, jsou v mnoha případech stejné jako země, kde sídlily dávné vánoční bohyně a jejich průvody víl, duchů a skřítků.

Abyste si zamilovali čas Vánoc, nemusíte být nutně křesťané. Všichni jsme se setkali s radami, jež nás nabádají, abychom „o Vánocích vzpomněli Ježíše Krista“. Zvolila jsem si pozitivnější interpretaci tohoto sloganu jako výzvu křesťanům, aby využili Vánoc k hlubšímu zkoumání vlastní víry. Ostatní mohou dělat to samé. Navzdory tomu, co jste možná slyšeli, není úplně snadné rozpoznat staré bohy a bohyně v moderních svátcích, ale jakou to přináší radost, když zničehožnic jednoho přistihnete, jak obchází kolem mísy s punčem nebo se skrývá ve větvičkách jmelí. Takové dlouhé období si jich žádá spousty, a čarodějnice, trolové a domácí šotci mají v této hře

každý svou roli.

Na následujících stranách se setkáte se zástupy elfů, a to jak světlých, kteří by dle předpokladů měli pod vlající oponou severní záře vyrábět hračky, tak i těch tmavých, číhajících v hlubokých lesích a skrývajících svou tvář před sluncem. Myslím si, že Vánoce a dny, které jim předcházejí, jsou tou nejlepší dobou pro porovnání naší dnešní představy o těchto nadpozemských stvořeních se vzájemně se obohacujícím vztahem, který s nimi v minulosti měli naši předkové.

Věřící i nevěřící mají dnes za to, že Vánoce, tak jak je známe, jsou v zásadě pohanskou slavností, jejíž rituály se snaží rozžehnout hasnoucí paprsky zimního slunce. I když je tato mytologie krásná, ve skutečnosti je pravdivá jen způli. Některé postavy, se kterými se setkáte, jsou nepokrytě pohanské, zatímco jiné jsou výsledkem velké křesťanské představivosti. Ale většina je kombinací obou.

Až budete obracet stránky této knihy, byla bych ráda, abyste měli pocit, že otevíráte vrata starodávného kostela a nacházíte nikoliv zaprášené lavice, ale věkovitý les, měsíční světlo třpytící se na listech cesmíny, mezi jejímiž větvkami se míhají průsvitné postavy. Doufám, že vy, čtenáři, budete stejně překvapení, jako jsem byla já, některými objevy, které jsem učinila na cestě tímto lesem. Na první pohled je švédská Lucie se svou zářící korunou a krvavě rudou šerpou přesně tou starobyrou personifikací – anebo obětinou – slunce, ale ve skutečnosti tomu tak není. (Možná budete překvapeni tím, co najdete pod sukní české Lucie v den jejího svátku!) Naproti tomu italská čarodějnice Befana, jejíž jméno znamená Zjevení a jejíž příběh je nerozlučně spjat se svátkem tří králů přinášejících Ježíškovi zlato, kadidlo a myrtu, vděčí za svou existenci jedné německé bohyni stejně jako Matoušově evangeliu.

Nedá se popřít, že Vánoce jsou a vždycky byly zejména vybírání, nakupování, balení a dávání dárků. Nedílnou součástí římských Saturnálií, dávného předchůdce našich svátků, byly výměny svíček, malých keramických hraček a jiných drobností. Někoho obdarovat je koneckonců projevem dobré vůle, zvláště pokud věnujete trochu svých

těžce vydělaných peněz někomu, kdo se nachází na nižších příčkách společenskoekonomického žebříčku. Ne, nemusíte být za každou cenu veselí, ale měli byste si udělat chvilku a vzpomenout si, že všichni jsme „spolucestující na cestě do hrobu, a ne nějaké jiné pokolení jedoucí někam jinam“, jak se pokoušel Vydřigrošův synovec vysvětlit svému strýci. Což nás přirozeně přivádí ke třem duchům Vánoc, které zná celý svět: k Vánocům minulým, současným a budoucím. Vánoční koleda není první ani poslední vánoční příběh, který Charles Dickens napsal. Stejně tak nevytvořil nový žánr, pouze pozvedl dávnou tradici vyprávění příběhů k novým výšinám. V Dickensově představivosti byly Vánoce a svět duchů tak pevně spjaty, že si vydávání nejstrašidelnějších příběhů schovával na prosinec.

Když vznikala podoba našich nablýskaných (amerických) Vánoc, zmizely určité postoje, víry a zvyky, neboť taková je povaha tradice. Některé obyčeje mohou přetrvat staletí, zatímco jiné se ztrácejí zpod vánočního stromku téměř ve stejnou chvíli, kdy se zrodily. Nenechala jsem tyhle staré cáry válet se na podlaze v Santově dílně, ale namísto toho jsem jich pár posbírala a podržela jejich odřené okraje na světle. Podívejte se na ně. I když vám za žádných okolností nemohu slíbit šťastné a veselé Vánoce, mohu vám dát naději, že budou zajímavé. Možná si mnozí z vás myslí, že Vánoce se musejí točit kolem dětí. Nesouhlasím. Vánoce jsou příležitostí, kdy můžeme trochu postrašit děti, ale současně taky sebe.

Čas Vánoc se kdysi prostíral od konce října do 2. února. Sluší se poznamenat, že zatímco nošení barborek se dle předpokladů odehrávalo v předvečer svátku svaté Barbory (3. prosince) a Befana letěla po nebi s pytlém hraček na v předvečer Zjevení Páně (5. ledna), pevná a neměnná pravidla pro takováto nadpозemská procesí téměř neexistují. Pokud jsem umístila jisté události v nějakém kraji do doby vánočního večera, neznamená to, že podobný rituál se na jiných místech nemohl odehrávat na Nový rok nebo o Tříkrálovém večeru. V raném středověku začínal čas Vánoc 1. listopadu, ale mějte na paměti, že středověký první listopad nebyl ve stejný den jako ten náš. [[2]]

To, co dnes nazýváme Dušičky, znamenal pro staré Kelty začátek zimy, a tím pádem jakýsi novoroční večer. Zimní slunovrat, který my považujeme za začátek zimy, byl pro Anglosasy její polovina. Stejně jako v mé první knize *Night of the Witches: Folklore, Traditions & Recipes for Celebrating Walpurgis Night* (Noc čarodějnic: folklor, tradice a recepty k oslavě Valpuržiny) je většina záhadných bytostí, s nimiž se zde setkáte, germánského původu. Ale lidové zvyky a tradice, stejně jako lidé, kteří je vytvářeli, se často klidně mísí navzájem, namísto aby spořádaně zapadly do přesných vědeckých kategorií. Naše vánoční putování nás zavede do hloubi keltských, italských, pobaltských a slovanských zemí. Takové bohatství různých pověstí nás nutí udělat někde hranici, a já jsem se rozhodla ji načrtnout kolem katolických a bývalých katolických zemí severní a střední Evropy, samozřejmě včetně kolébek vánočních strašidelných přízraků, Islandu a Britských ostrovů. Podnikneme také příležitostné výlety do Severní Ameriky, i když pouze s ohledem na živé zvyklosti Starého světa. A žádná kniha o vánočních příšerách by nebyla úplná bez řeckých kallikantzaroi, kteří se nezváni o Štědrém dnu spouštějí komínem, aby v domácnostech působili zmatek. Ačkoliv náleží do říše východního pravoslaví, najdete je zde také společně s hrstkou severnějších vánočních stvoření (z nichž některá jsou zlá, jiná hodná), sem tam nějakých upírů a několika nepokojných strašidel.

A co by byly Vánoce bez větvičky něčeho zeleného? Nyní více než kdy jindy jsou Vánoce svátky skleníku. Předtím než se staly běžnými prysec, vánoční kaktus nebo brambořík, zdobily místa za okny, oltáře a domácí pokoje skromnější bylinky. Kromě cesmíny a jmelí se setkáte s neobvyklejšími a tajemnějšími sezonními rostlinami včetně břečťanu, jalovce a čemeřice.

Bud'te ujištěni, že je zde vidět více než pár zelených věnců, roztodivných čarodějnic a krásně svítících strašidel. Jen z některých duchů, se kterými se setkáte, budete mít husí kůže, protože cílem knihy je zachytit tajemství Vánoc, a ne vyvolat hrůzu. Nicméně poté, co si přečtete tuto knihu, budete pozorně naslouchat bubnování sobích kopyt

na střeše. Když uslyšíte cinkat zvonek a zaslechnete mručení hohou, namísto Santy na saních budete vyhlížet Divokého lovce, a jakmile se v kalendáři objeví prosinec, budete na pozoru, když na okenní tabulce uslyšíte bouchání koštěte, šelestění slámy nebo škrábání březových větví.

Stejně jako neustále se vyvíjející Vánoce nekončivaly 25. prosince, poslední kapitolou nekončí ani tato kniha. Na konci najdete „Kalendář vánočních duchů a kouzel“, který vám pomůže s pořádáním a prodloužením oslav. Ve významovém slovníku uvádím definice pojmů, které nejsou v textu objasněny. Vysvětlivky obsahují slova, jejichž přesný význam mohl čtenáři uniknout, jako například přeslice a kouřovod, i ta, které čtenář možná ani nezná, jako jsou primstav nebo kvatembr. Slovník je také úložištěm méně případných úvah, které jsem do textu nezařadila, abych zachovala jeho plynulost.

Kapitola 1

Tisíc let zimy

Jestliže mluvíte anglicky, jste zvyklí připisovat čtvrtek (Thursday) germánskému bohu Thorovi. Protože trpasličí strážci severských usedlostí nisse a tomten odmítali pracovat ve čtvrtek v noci, můžeme si udělat závěr, že byli zasvěcení tomuto bohu hromu. Thorův kult byl vždy populární, a tak je možné, že tito scvrklí braši byli jeho muži. Nejprve však bychom se měli podívat, jak Norové, Germánci a Anglosasové počítali dny. Stejně jako všechny židovské svátky začínají při západu slunce den předem, germánští pohané počítali své dny od setmění namísto od úsvitu, což je důvod, proč většina čarodějnic, strašidel a skřítků v této knize přichází s temnotou předchozího dne oslav toho kterého svatého.

Jakmile ve čtvrtek, v Thorův den, padla tma, začínal páteční večer neboli podle představivosti starých Germánců Friggin večer. Frigga, která bydlela s ostatními nebeskými bohy v Asgardu, byla Ódinovou královnou. Byla o trochu méně promiskuitní než bohyně plodnosti Freya, a rozhodně se více zabývala vedením domácnosti, hlavně výrobou oděvů. (Tímto se netvrdí, že Frigga a Freya nebyly dvě podoby jediné bohyně, o čemž se vždy dá s jistou pravděpodobností uvažovat.) Frigga byla přítomna na severní obloze v podobě přeslice, souhvězdí nám dnes známého jako Orionův pás. V její večer bylo zakázáno příst: prázdná přeslice vedle koše plného věten ukazovala bohyni, že jste byli pilní a mohli jste si dovolit prolenošit celou noc, stejně jako nisse a tomten. Ale do Tříkrálové noci (6. ledna) jste chtěli mít všechnu vlnu a len, co byly v domě, spředeny, protože po skončení vánočního období přicházel čas sestavit domácí stav, a vy jste museli mít dostatek nitě na osnovu, abyste mohli začít tkát.

V alpských zemích byla Frigga známá jako Perchta, Berchta nebo Berta a její kult nadále kvetl i dlouho poté, co se víra v bohyně „zametla do seníku“. Aby bylo zřejmé, že si již nenárokuje božské postavení, často se jí nyní říká „Frau“, tedy paní. Byla také nazývána

Spinnstubenfrau, „Paní přádelny“. Ve Skandinávii Friggina přeslice ledově zářící na noční obloze stačila k tomu, aby se služky snažily ze všech sil, ale jinde se muselo mladým přadlenám připomínat, že poslední věcí, kterou by chtěla bohyně vidět, když nakoukne v tříkrálový předvečer do okna, je chomáč neutkané vlny či příze smutně visící na přeslici. V Německu, Rakousku a Švýcarsku existoval nespočet příběhů o tom, jak Frau Berchta rozšlapala, anebo dokonce zapálila napůl upředená vlákna.

Ačkoli málokdo z nás dnes přede, poslední tři čtvrtky před Vánoci nadále patří Frau Berchtě. Ne vždy se ona sama zjevuje o „Berchtlině noci“, jak se jí také v některých částech Alp říká, neboť na to má služebníky. Ti většinou tropí povyk. Bavorské děti, které se dočasně přihlásily

do služeb Frau Berchty, pobíhaly a házely suchý hrách, fazole a oblázky na dveře a okna, aby každému připomněly, že se blíží Vánoce. Díky hluku byly tyto čtvrtky v Německu známy jako „Noci klepání“. Majitelé domů odměňovali děti za to, že vyhánějí zpod krovů zlé duchy. Jestliže děti během akce vyrušily nějakou čarodějnici, nebály se pronásledování, protože ta se předtím, než začala narušitele pronásledovat, musela zastavit a spočítat všechny fazole, které padly na její práh.

Rojí se bílé včely

Když se ve „Sněhové královně“ za oknem snášejí k zemi velké vločky sněhu, říká stará babička Kajovi a Gerdě: „To se tam rojí bílé včeličky!“ Později Kay sám spatří „včelí královnu“, jak se snáší na okraj květináče, „ženská postava, oděná do nejjemnějších bílých závojų, které byly jakoby složeny z milionů třpytivých vloček-hvězdiček“. [[3]] Ačkoli v Andersenově Dánsku neměla Frau Berchta své působiště, spisovatel často cestoval po Evropě včetně alpských zemí, kde Berchtini služebníci ještě vybírali tribut pro svou, jak jí říkali, Včelí královnu. Ačkoliv sama „královna“ není nikde v dohledu, její služebníci uctivě stojí u sedlákova domu v komických vyřezávaných

maskách. Připomínají sedlákovi, že je to Frau Berchta, kdo pokrývá pole sněhem, aby si půda odpočinula a vydala příští rok bohatou úrodu. Sedlák těmto pracovitým včeličkám raději něco dá, pokud chce, aby se na konci zimy vrátily, tančily po poli a požehnal vyoraným brázdám.

V Rakousku na Berchtlinu noc vyražejí její služebníci do ulic, tropí rámus zvoněním na kravské zvonce a fidláním na skřipky. Tyto činnosti se vždy neomezovaly jen na adventní čtvrtky nebo na území Rakouska. V roce 1572, dva týdny před svátkem svatého Ondřeje (30. listopadu), jakýsi Hans Buchmann tvrdil, že jej nadpozemské bytost přenesly z lesa poblíž německého Rothenburku do italského Milána. Měl pocit, že ho napadl roj včel, ale bzučení později přešlo ve strašné skřípění smyčce na strunách. Co se Hansovi doopravdy stalo, nevíme – těsně před svým zmizením si bez ptaní vypůjčil nějaké peníze, takže měl hromadu důvodů vymyslet si nějakou pohádku –, ale je zajímavé, že se neopomněl zmínit, že jeho únosu a letu přes vršky stromů předcházelo bzučení včel. Poté se musel po svých vrátit zpět do Rothenburku a dorazil nakonec na Hromnice (2. února).

V Alpách ve stejném století ohlašovala návštěvu Salige Fräuleins (Požehnaných mladých žen) hudba podobná včelímu bzučení, ale jemnější, než slyšel Hans. Tyto Požehnané, jak se jim také říká, se mohly časem přeměnit v Ježíškův doprovod a nahradit bzučení cinkáním zvonečků. Nicméně kdekoliv se Berchta vzpomíná pod svým vlastním jménem, můžeme očekávat, že uslyšíme bzučící struny nebo alespoň nějakou narážku na včely.

Z ptačí perspektivy

Severská inkarnace Berchty, která řádila jako zběsilá a starala se o děti, které zemřely před svým křtem, byla Frau Holle, Matka Hulda. V čase vánočním létala na koštěti přes strniště spolu se svými adoptovanými dětmi a zajišťovala štědrou úrodu pro příští rok. Pokud jste však pohlédli k nebi a nad hlavou vám přelétal tento houf duchů, mohli jste oslepnout. Ze severu se Hulda i její čas uctívání nakonec vytratily, ale díky bratřím Grimmů je uchována v pohádkách.

Matka Hulda představuje obvyklou německou Hausfrau. Sníh je husí prachové peří vířící po obloze, když natřásá svou obrovskou duchnu. Mlha je pára vznášející se nad hrncem na kamnech a hrom je otáčení se přadena se lněným vláknem. Matka Hulda vždy hledá spolehlivou pomocnici. Když se u ní chcete ucházet o místo služky, musíte nejdříve projít vodou, buď v tůni, kde si dává své omlazující koupele, nebo v obyčejné studni..

V pohádce „Matka Hulda“ příčinnivá, ale zjevně nešikovná dívka upustí vřeteno do studny. Když pro něj vleze, objeví se v kouzelné zemi plné květin a slunečního svitu. Toulá se bez cíle a pomáhá chlebu dostat se z pece před spálením a jabloni setřást jablka. Nakonec přichází k chaloupce, kde ji přivítá prastará stařena, která se představí jako matka Hulda a nabídne jí u ní místo. Dívka nabídku přijme a pomáhá s vařením, uklízí a natřásá peřiny, až se jí začne stýskat po domově. Matka Hulda ji bez námitek propustí, a když přechází práh domu, obdaří ji zlatem a penízky.

Později dívčina líná nevlastní sestra skočí do stejné studny, aby zjistila, co ona může od stařeny získat. Nepomůže však chlebu ani jablkům, a když je přijata do služby, dělá sotva více, než že přejede prstem po zaprášeném nábytku a lehce popláčá peřiny. Když oznámí, že chce skončit, stařena ji za odměnu poleje kbelíkem smůly.

Zatímco německá Matka Hulda byla známá svým nedostatkem dívčího půvabu, není to nic ve srovnání s hrůzostrašnou Perchtou. Alpská Perchta je obraz Huldy, který se mohl objevit v ďábelském pokřiveném zrcadle, kterým Andersen začíná „Sněhovou královnu“. Jméno Perchta se datuje do 14. století, ale první psaná zmínka o hrozivé čarodějnici, která vládne zimním slavnostem, pochází z 10. století ze Salcburku. Kdo ví, jak dlouho předtím byla aktivní? Samozřejmě že ne vždy se musela jmenovat Perchta. Jacob Grimm nám nabízí možnost, že její jméno může pocházet ze starogermánského výrazu giperahta nacht neboli „zářivá noc“, což je svátek Zjevení Páně (6. ledna), kdy hvězda zazářila nad Betlémem. Skutečnost, že stará čarodějnice má 6. ledna stále svůj Perchtentag

neboli Perchtin den a že se na její počest pořádají po celých dvanáct vánočních dnů slavnosti za konání Perchtenlauf neboli „Procesí Perchtiných služebníků“, Grimmovu myšlenku jen dokresluje.

Perchta má i svou vlídnou tvář, kterou ztělesňují „Krásní Perchtové“, kteří nosí na hlavě špičaté čapky zdobené květinami, nicméně většina jejich zasvěcenců se zjevuje jako chlupaté rohaté příšery s obrovskými ústy sešklebenými do grimasy. Tito „Zlí Perchti“ jsou nejen ohyzdní, ale i neurvalí. Jednou z jejich činností je lezení po střeších vesnických domů a házení sněhových koulí do komínů.

Jak dokázala Perchta přežít tak dlouho? Jistě ne proto, že by byla krásná a hodná. Jedním z tajemství její dlouhověkosti může být ochota strkat svůj dlouhý nos do cizích záležitostí, jak uvidíme v kapitole 9 pojednávající o svátcích svaté Barbory a svaté Lucie. Nejpozději od 15. století je Perchta zobrazována s nelidsky dlouhým nosem. Někdy se o ní mluví jako o té s „železným frňákem“, ale její rakouská přezdívka Schnabelpercht, „Zobáková Perchta“, se hodí více. Perchta také měla mít ploskou nohu, údajně ze šlapání na pedál kolovratu, ale pravděpodobněji půjde o nohu husy nebo labutě. Části ptačího těla a bílé peří, které matka Hulda shazuje z oblohy, naznačují, že Perchta na sebe brala ptačí podobu, což je starodávný zvyk germánských bohů, jako byly Frigga a Freya.

Dům volá

Jinou strategií, jak si podržet moc, je zblízka se zabývat záležitostmi druhých. A tak ta stará šťouralská čarodějnice vcházela v předvečer Tří králů (5. ledna) osobně do domů. Jestliže byla spokojená s tím, co viděla, mohla německá Berchta zanechat dárek v podobě vlastnoručně utkané příze na znamení souhlasu. Pokud se této vánoční bohyni znelíbilo spatřené, pak bylo lépe mít se na pozoru. Když překročila práh, mohla v jednom ze svých zkroucených pařátů nést svazek větviček, slámy nebo roští. Chtěla snad ještě znovu zamést jizbu? Anebo přinesla otop na oheň? Mohla také nést cihlu, takže zamýšlela spravit tu díru v zahradní zdi? Bohužel, nic takového.

Když přejela svým pazourem po vršcích skříní a spočítala plné špulky nití, chtěla starocha vědět, co jste připravili k večeři a zdali jste nezapomněli nechat trochu pro ni. Přes její zobákovitý nos nesměl přejít ani závan vůně masa, protože předvečer Tří králů znamenal krátké znovuoobnovení předvánočního půstu. Toho večera, kdy se na futra domovních dveří psaly křídou počáteční písmena jmen Tří králů, bylo jediné povolené jídlo ryba a obilniny. Mohly to být ovesné vločky s uzeným sleděm nebo tenký koláč z mouky a mléka. O něco chutnější byly knedlíky. V Duryňském lese ve středním Německu znala Matka Hulda původní recept na bramborové knedlíky, ze kterého pocházejí i všechny další, zatímco v Brunšvicku na severu trvala pouze na tom, aby se během dvanácti vánočních dnů nejedly boby.

Ale co když jste zapomněli a přinesli si domů pivo a klobásky chvíli předtím, než stará paní vešla? Anebo když jste uvařili správné jídlo, ale zapomněli jste na kamnech nechat porci navíc? Následky by byly odlišné, než kdybyste opomenuli vytáhnout sušenky pro Santa Clause, protože Frau Berchta se uměla opravdu hrozivě rozzlobit. Nejdříve by vám rozřízla břicho svým nožem ukrytým v sukni. Potom by sáhla dovnitř a vytáhla všechno zakázané jídlo a nahradila jej svazkem roští nebo cihlou, břicho zašila hospodářským nářadím namísto lékařského. Nic z toho by nedělala hned na místě, ale počkala by, až usnete.

V islandské Laxdaela Saga Černý An, kovář u Olafa Hoskuldssona, podstoupí stejný zákrok ne jednou, ale dvakrát. V kapitole 48 se Anovi zdá, že nad ním stojí čarodějnice se sekáčkem na maso a dřevěným korytem. Beze slova ho rozpárá, vybere mu vnitřnosti a břišní dutinu vyplní větvičkami. Bylo to něco, co jedl? Vydřigroš by s tím možná souhlasil, vždyť se nezkusil zbavit ducha Marleyho jako „nestravitelného žvance hovězího, lžičky hořčice, drobku sýra, kousku nedovařených brambor“? Když An příští ráno líčí u snídaně svůj zážitek, ostatní muži si z něj utahují, ale jeho hostitelka chápe sen jako varování.

A opravdu, v další kapitole se An a jeho společníci na cestách

dostanou do křížku s muži z Laugaru. Než bitka skončí, Anovi vnitřnosti skutečně vyhřejnou ven z břicha. Je považován za mrtvého a podle toho položen na zem. Při setmění se však najednou posadí a vyděsí ty, kteří stráží jeho mrtvolu. An je ujišťuje, že nikdy nebyl opravdu mrtvý, pouze snil. Stejná podivná žena se vrátila, vytáhla otep roští a vložila zpět jeho vnitřnosti. Kovář se zcela uzdraví a od té doby je znám jako An s roštím v břiše. Tedy alespoň do kapitoly 55, kdy mstí smrt Kjartana Olafssona a nepřátelé mu rozrazí lebku. Některá zranění neumí vyléčit ani čarodějnice.

Takže pokud se vám zjeví Berchta v důsledku vaší nestřídmosti, mějte na paměti, že vám nepřišla ukrást trávicí trakt. Pouze jej bezpečně uschová, dokud se nenaučíte moudřeji rozvažovat.

Hradní paní

„Bílá paní“, jež se zdá být romantickou verzí Spinnstubenfrau, která byla ve skutečnosti známá jako Bertha, byla spojena s hradní věží postavenou v 10. století u Ženevského jezera ve Švýcarsku. Bílá paní je strážný duch, jehož úkolem je hlídat poklady, v šlechtických rodinách oznamovat blížící se smrt, a dokonce i utěšovat děti. Tato Bertha se vždy o Štědrém večeru zhmotnila z mlhy, oblečená v zářivě bílé šaty a nesoucí žezlo, které kdysi musela být přeslice, protože se zvlášť zajímala o to, zdali děvčata dopředla. Vedle kontroly blízkých domácností rozhazovala za chůze hrsti zrní. Jako všechny královny nikdy necestovala samotná, ale když se vypravila ze své věže, doprovázela ji skupina trpaslíků, skřítků a jiných bytostí vzrůstu dítěte.

Podle některých pramenů byla tato Bertha duch skutečné královny, pravděpodobně švábské princezny, která se v roce 922 vdala za krále Rudolfa. Jiné uvádějí, že byla matkou nebo babičkou Karla Velikého. Ať byla kdokoli, švýcarská Bertha nakonec přerostla svou původní identitu. Časem byla dokonce příliš velká i do střevíčků Bílé paní, neboť její přeslice a zjevování se o Vánocích – nehledě na ptačí nohu, kterou skrývala pod lemem své třpytivé róby – z ní dělaly královnu bohů.

Celkem vzato bylo Berthino strašení z úplně jiného soudku než to, která prováděla jiná známá královna a duch Vánoc, Anna Boleynová, která se zjevovala během dvanácti vánočních dnů v bílých šatech mezi stromy v parku před svým rodným domem v Rochford Hall. Protože s pozdějšími obyvateli domu neměla žádný zvláštní vztah, krom toho že je děsila, Anna se nedá považovat za opravdovou Bílou paní. Navíc řemeslo Bílé paní vyžaduje i jistou věrnost k místu, která duchu Anny chyběla: ve stejný čas, kdy strašila v Rochfordu v Essexu, byla viděna, bezhlavá, na hradě Hever v Kentu.

Nejznámější Bílá paní ze všech se zjevuje v podobě někde mezi éterickou Berthou a pozemskou Annou Boleynovou. Po staletí byl její přízrak spojený s hradem tyčícím se nad řekou Vltavou, která také protéká Prahou. Její pozemská existence byla nadevší pochyby prokázána, takže i dnes se o ní můžeme mnohé dovědět. Narodila se v mocném domě Rožmberků (německy Rosenberg) v jižních Čechách někdy v roce 1429. Přesné datum jejího narození neznáme, ale její křestní jméno „Perchta“ svádí k domněnce, že se narodila, nebo alespoň byla pokřtěna někdy během dvanácti vánočních dnů.

Ve dvaceti se Perchta provdala za nedávno ovdovělého Jana z Lichtenštejna. Manželství však bylo pro oba zklamáním. Neporozumění z velké části pocházelo z toho, že Perchtin otec nezaplatil domu Lichtenštejnů věno. Vztahu nepomáhala ani přítomnost Janovy bývalé tchyně a její dcery, které se k jeho nové manželce chovaly jako k Popelce. O Perchtině hlubokém neštěstí víme z mnoha dopisů, které psala svému otci a svým bratrům a ve kterých je snažně prosila, aby přijeli a odvezli ji, anebo aby alespoň poslali peníze. Na jednom z portrétů je Perchta oděna do krásných bílých šatů, ale příznačně ji nezdobí žádné šperky. Poslední z nich zastavila v roce 1463 v zoufalé snaze získat manželovu přízeň. Roku 1465 se se svou dcerou vrátila domů na hrad v Českém Krumlově, když ji manžel přinutil vzdát se jejich jediného přeživšího syna. K Janovi se již nikdy nevrátila a s rodinou svého bratra zůstala až do smrti.

Ve srovnání s Annou Boleynovou Perchta zmizela z života téměř

bez povšimnutí, když zemřela roku 1476 na mor. Z jejího pozemského života se stal palimpsest, přes který byl napsán příběh její nové kariéry v roli Bílé paní, neboť její duch nadále pobýval na starém hradě. Přízrak byl popisován jako vznešená dáma v bílém svírající svazek klíčů. Když měla sdělit dobrou zprávu, nosila bílé rukavice, když měla přijít nějaká katastrofa, tak černé. Když se vznášela chodbami a někdo se jí pokusil oslovit, rozplynula se v obláčku páry a zmizela ve stěně. Také se vědělo, že provádí nečekané návštěvy u vychovatelek a opatrovnic dětí, k jejich neskonale hrůze. Od smrti posledního z Rožmberků Petra Voka v roce 1611 nevzbuzovala Perchta mnoho zájmu, i když jí bylo připisováno, že během 2. světové války strhla s hradní věže nacistickou vlajku.

Na hradě v Českém Krumlově visí barokní obraz, na kterém je Perchta vyobrazena v bílém hávu, s volnou modrou šerpou a se zlatými lokny. Drží tenkou hůlku, která jako by ukazovala na shluk arkánových symbolů vepsaných u jejích nohou. Podle legendy se ten, kdo je vyluští, dozví, kde je na hradě ukrytý obrovský poklad. Jestliže se pokusíte sami rozluštit Perchtinu zprávu, navrhuji, abyste si vzali na pomoc tu druhou, starší Perchtu, než skončí jí zasvěcené období. Ale dávejte si pozor, abyste nad hádankou nestrávili příliš mnoho času: pokud ji máte rozluštit, rozluštíte ji. Nevysedávejte moc dlouho v chladu, jako Andersenův Kaj na zamrzlém jezeře uprostřed paláce Sněhové královny, když stále znovu skládal zubaté kousky ledu, které mu jeho paní dala. Až Gerda svými slzami rozpustila rozbitý kousek zrcadla ukrytý v jeho srdci a Kaj mohl bez námahy z ledových střepů složit slovo „Věčnost“. Maličké kousky skla v jeho očích omyté jeho vlastními slzami s cinkotem padly na led.

Ve „Sněhové královně“ se na konci antihrdinka vydává na prázdniny, aby nabílila vinohrady a citronovníkové háje v teplých krajích, ale víme, že je pouze otázkou času, kdy se zase vrátí do své modře zářící trůní síně na sever od polárního kruhu. Také stará Perchta bude nadále obcházet svět, přinášet zimu a Vánoce do všech zemí, kterými projde, protože dalším tajemstvím dlouhého života je hrdost

na vykonanou práci. Perchtiným vyčerpávajícím úkolem vždy bylo sloužit jako hrozné ztělesnění zimy, která se nejdříve vítá s radostným pokřikem, a potom se s ještě většími oslavami vyhání. „Říká se, že vládla sto let – sto let zimy,“ říká obdivně černý trpaslík Nikabrik o Bílé čarodějnici v Lewisově Princi Kaspianovi. Tomu říkám moc. A jak praktická! [[4]]



Dílo: Přeslicový strom

Přeslice (angl. distaff) byla součástí kolovratu, na kterou se navlékala vlákna. Domácí skřítki, kterým se ve staré norštině říkalo dísir a ve staroangličtině idises, dohlíželi nad rozením dětí, a stejně jako sudičky v „Šípkové Růžence“ určovali délku, tloušťku a celkovou kvalitu nitě, která symbolizovala vlákno osudu dítěte.

Nejpůvodnější druh přeslice je samozřejmě kolík. Měla by být dost dlouhá, aby ji přadlena mohla pohodlně držet mezi koleny a měla chomáček nespředené příze ve výšce očí a aby si ji mohla dát pod paži, když se rozhodne příst za chůze. Hodí se jakýkoli rovný mladý stromek nebo větev, jen když jsou zakončené korunkou větviček, například jasan, platan nebo kaštan. Ne, nepotřebujete přadleno: tato přeslice má pouze dekorativní účel.

Chudý obyvatel Pensylvánie na začátku 20. století si místo čerstvě uřezaného vánočního stromku dával do stojanu větev kašti ozdobenou chomáčky bavlny. Pro toto dílo nemusíte použít kaštu, ale vaše větve nebo kmínek by měl mít stejnou horní korunkou větviček. Odstraňte z větve všechny listy a volné kousky kůry. Omotejte každou z větviček chomáčky nebo klubíčky bavlny, aby to vypadalo, že strom je pokrytý sněhem. Stejným způsobem obalte i kmen nebo hlavní větev. Potom strom ozdobte krátkou šňůrkou světýlek. Já mám ráda čirá nebo modrá světla s bílým drátkem, protože to vypadá jako v zimě. Postavte svůj výtvar do okna a říkejte mu přeslice, vánoční stromeček anebo žezlo královny, jak vám bude po chuti. Protože se jedná o nespředenou

bavlnu, musíte větvičky odstrojit na Tři krále, kdy Spinnstubenfrau přijde zkontrolovat, jak pracujete. Ale jestli se vám chce, můžete dát světla na holé větve a ponechat je až do Hromnic.



Dílo: Okenní hvězda bílých čarodějnic

Moje malá čarodějnice složená z papíru, která létá domem na koštěti z párátka, vznikla při výrobě této hvězdy – odtud tedy název následujícího díla. Zkušené oko uvidí v této hvězdě slet osmi čarodějnic v bílých pláštích okolo planoucí hranice. Pro nezkušený pohled – řekněme vašich sousedů – je to prostě vánoční ozdoba. Průsvitné papírové okenní hvězdy jsou vánoční tradicí v Německu a Holandsku. Možné způsoby skládání jsou nekonečné.

Nářadí a materiál:

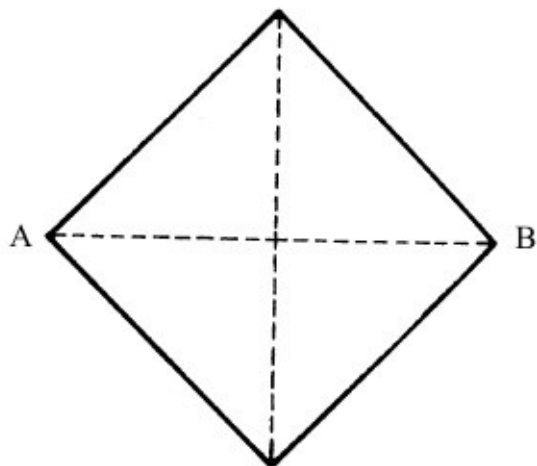
nůžky,

lepidlo

2 archy bílého papíru na origami A4, rozstřižené na čtvrtiny

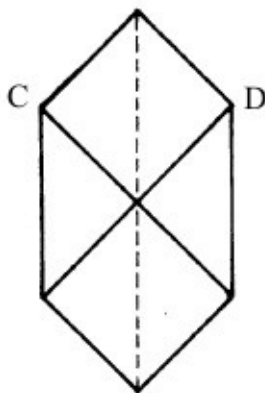
průhledná lepicí páska

Vezměte jeden z osmi čtverečků papíru a složte jej na polovinu do trojúhelníku. Znovu složte na polovinu a potom je celé rozbalte. Vznikl kříž, který vám vyznačuje střed (obrázek 1)



Okenní hvězda bílých čarodějnic, obr. 1.
Přehněte body A a B do středu dle obrázku 2

Přehněte body A a B do středu dle obrázku 2



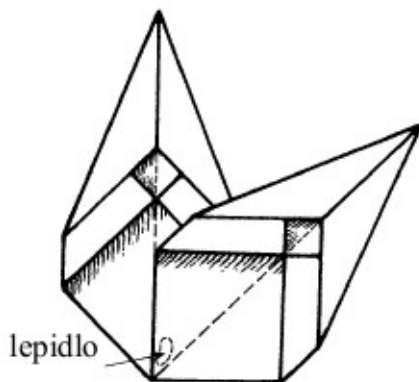
Okenní hvězda bílých čarodějnic, obr. 2

Založte body D a C na střední linku. Vznikla čarodějka čekající, až si bude moci ohřát ruce u ohně (obrázek 3).



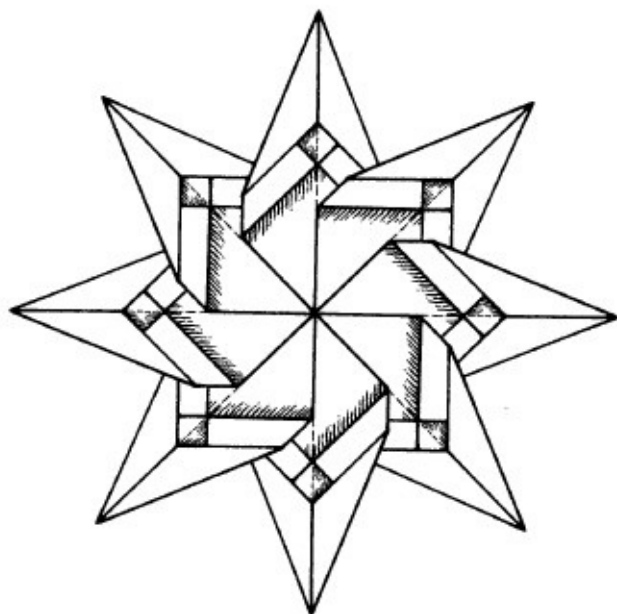
Okenní hvězda bílých čarodějnic, obr. 3

Opakujte tento postup i u zbývajících sedmi papírových čtverečků. Přilepte každý bod (neboli „čarodějku“) tak, aby napůl překrýval předešlý (obrázek 4). Potřebujete jen kapku lepidla.



Okenní hvězda bílých čarodějnic, obr. 4

Když jste slepili všechny body (obrázek 5) a lepidlo zaschlo, zatížte hvězdu na den či dva těžkou knihou. Do středu hvězdy přidejte lepicí pásku a přilepte hvězdu na okno.



Okenní hvězda bílých čarodějnic, obr. 5

Kapitola 2

U elfů doma

Protože je svět elfů tak úzce svázán s lidským, je v našem nejlepším zájmu být s těmito tajemnými tvory zadobře. Za starých časů to mohlo znamenat, že jim v jejich pozemských příbytcích nalijeme mléko, krev, anebo je dokonce podarujeme zlatem a stříbrem. Dnes je to jednoduché. Prostě jen cizinci prokážeme vlídnost a úctu, protože nikdy nevíme. V této kapitole elfové v žádném případě nechtějí vyrábět hračky (nebo se stát zubaři), ani nejsou nijak zvlášť malí. Nicméně vždy byli součástí Vánoc, i když původně se jejich svátek slavil v říjnu.

„Co je s elfy“?

Víme, že se svátek elfů jmenoval Álfablót neboli „Obětování elfům“ a že se slavil v jihozápadním Švédsku, ale nevíme přesně, co se při něm odehrávalo. Vlastně o Álfablótu nevíme téměř nic, a může za to stará nevrlá selka, jež žila v roce 1017 v osadě Hov. Ale než si ji vezmeme na mušku, musíme si položit otázku: Kdo elfové vlastně jsou?

„Hvat er med alfom?“ neboli „Co je s elfy?“ [[5]] ptá se věštkyne ve staré norské poémě Völuspá. Stejnou otázku si můžete položit i vy, neboť prosinec ještě nepřišel, kusy sousedovy halloweenské dýně tlí na kompostu a krůta na den Díkuvzdání si chladí lýtku v mrazáku. Hvat er med alfom? Staří Skandinávci pohlíželi na Álfar jako na odlišný druh bytostí, ačkoliv existovala jistá pokrevní příbuznost mezi elfy, bohy, skřítky, a dokonce i lidmi. Snorri Sturluson, islandský básník 13. století, nám předkládá ne jednu, ale dvě elfí rasy. Světlí elfové, které Sturluson přirovnává ke slunci, žili v Álfheimu neboli v „elfím domě“ kdesi na nebi. Temní elfové, kteří byli „černější než smola“, žili hluboko v nitru země.

Od nejranějších dob, nebo alespoň od doby bronzové, byli elfové spojováni se sluncem. Ve Švédsku jsou k vidění pohárovité prohlubně ve skalách, na kterých jsou rytiny, o nichž předpokládáme, že představují sluneční kola. Tyto kamenné poháry sloužily k obětinám

mléka, které švédští rolníci nalévali elfům až do 20. století. A poetický název slunce ve staré norštině zní álfröðull neboli „sláva elfů“. Elfové hráli roli zprostředkovatelů mezi smrtelníky a životadárným sluncem, což vysvětluje jejich sluneční aspekt.

Výjimečně vzdělaný Snorri Sturluson elfy pečlivě dělí na světlé a temné. To však neznamená, že by se tak rozdělovali v celé Skandinávii, nebo že by každý rolník hledající od elfů praktickou pomoc o tomto rozdělení věděl. Elfové mohli zářit jako slunce, ale bylo v nich také mnohé ze země. Protože se věřilo, že jsou v krajině osobně přítomní, byli pro sedláky často mnohem důležitější než mocní bohové. Je možné, že usmiřování elfů předcházelo uctívání bohů, když přežilo mezi prostými lidmi tak dlouhou dobu, neboť elfí příběh nekončí s Ragnarökem, ohnivým koncem světa starých severanů.

„Budete vědět více?“

„Vitod er enn?“ pokračuje v otázkách stará věštkyň v poémě Völuspá, když popisuje konec světa. Zatímco vládci a králové severní Evropy uměli vyměnit Ódina za Krista bez velkého přemýšlení, venkovský lid nadále pěstoval svazek s elfy a po tisíce let se ho nechtěl jen tak zbavit. Než by nechal elfy odejít, umístil je do křesťanské kosmologie. V tomto novém světě byli elfové napůl padlí andělé. Když se Lucifer postavil Bohu, elfové nebo víly se nemohli rozhodnout, na čí stranu se postavit, a tak nebyli svrženi úplně dolů, ale byli odsouzeni pobývat na nevlídných a v divokých koutech země až do Soudného dne. Představa, že tyto bytosti světla dosáhly svého stavu andělským přičiněním, se dobře snášela se starou vírou.

Jiná, ještě zábavnější teorie má co do činění s neočekávanou návštěvou Boha u Adama a Evy dlouho poté, co byli vyhnáni z rajské zahrady a vytvořili si vlastní domov. V té době měli tolik dětí, že je Eva nebyla schopna všechny řádně umýt, takže Bohu ukázala pouze ty, které právě vytáhla z necek. Když chtěl Bůh vidět i ta zbývající, Eva, která poslala ostatní špinavé děti se schovat, popřela, že by nějaké další měla. (Zjevně se nepoučila, že vševědoucímu se lhát nemá). Bůh prohlásil, že ty děti, které před ním Eva ukryla, zůstanou skryty před

všemi lidmi. Potomci těchto špindířů jsou elfové, Skrytý národ, jak jsou dodnes známí na Islandu.

Samozřejmě že ne každý se s takovým apokryfickým vysvětlením spokojí. Od počátku 20. století do jeho poloviny bylo populární považovat elfy a víly za první evropské osadníky. Wiccan Gerald Gardner je ve své knize Čarodějnictví dnes (Witchcraft Today) z roku 1955 ztotožnil s Pikty a dalšími kmeny, jež touha držet se starých cest navzdory křesťanství zahнала do nejvzdálenějších konců keltské říše, na holé horské vrcholy a do temných děr v kopcích, kde mohli nadále praktikovat svou vlastní pozemskou magii. Už té době dosahovala jejich rasa menšího vzrůstu než Římané, Britové nebo Anglosasové, a jejich děti se v důsledku strádání pramenícího ze skrytého života stále zmenšovaly. Tito domorodí „skřítkové“ (pixies), což je podle Gardnera zkomolenina slova Pikt, se vyhýbali jiným lidem, vycházeli ven pouze v noci, aby se nenápadně plížili krajinou a kradli od svých zemědělsky zdatnějších sousedů mléko, máslo a příležitostně i maso. Mezitím se zabývali svými starověkými rituály a vyráběli šípky s kamennými hroty namáčenými v jedu neboli „elfí střely“.

Jak tito skřítkové vypadali? Bezpochyby měli vlasy zauzlované do „elfích kadeří“, a kdysi se všeobecně vědělo, že byli ryšaví. Ve Washford Marketu v Somersetu si lidé mysleli, že šilhají a že mají „špičaté uši, nízkou tvář a zdvižený nos“. [[6]] Zjištění, že zrzci se mohli zničehonic objevit v jinak blondatých nebo tmavovlasých rodinách, možná mělo co dělat s touto vírou. Než přisoudit zbarvení vlasů dítěte recesivním genům nebo pošťákovi, bylo ze strany rodičů jednodušší ho označit jako podstrčeného potomka skřítků.

Víme od Římanů, že Piktové se natírali modrou barvou, která mohla být minerálního původu, i když rozšířenější verze je, že to bylo indigo získávané z borytu barvířského (Isatis tinctoria). [[7]] Když chtěli podle Gardnera zůstat nenápadní, míchali toto modré barvivo s látkou získávanou ze žluté rezedy barvířské (Reseda luteola), což ve výsledku znamenalo, že po vřesovištích kráčela nová rasa mužů a žen v rozličných odstínech modré a světle zelené, přičemž tato zelená se

nakonec stala národní barvou Říše víl.

Podobně jako jejich neolitičtí předci stavěli tito „malí lidé“ na sucho zděné domy, které byly napůl zapuštěné v zemi, a možná i propracované obytné komplexy, jaké jsou k vidění ve Skara Brae daleko na severu Skotska. Jelikož byly celé domy pokryty trávou nebo vřesem, mohly se běžnému zraku zdát jako přirozená součást krajiny. Pokud jeden z „velkých lidí“ šel o zimní noci náhodou kolem a zažil, jak se dobře zamaskované dveře náhle otevřely, nemohl si nevšimnout z dveřního otvoru vycházející záře ohně v krbu barvící sněh, jak se o tom vypráví v tolika severoevropských pohádkách. V těchto dutých pahorcích by musely být kouřovody, kterými by odcházel pach spáleného kapradí a pečených rejsků, ale folklor se takovými detaily málokdy zabývá. Gardner trvá na tom, že kouř odcházel těmito primitivními komíny, což skřítkům v očích sousedů pouze dodávalo nádech podivnosti.

Tato gardnerovská hypotéza o původu elfů má v sobě bohužel mnohem více romantiky než pravdy. Namísto toho by nám Gardnerův koncept „mocných mrtvých“ mohl poskytnout daleko lepší představu o tom, kdo elfové skutečně byli. Mocní mrtví jsou duchové kouzelných léčitelů – pokud chcete „čarodějnic“ –, kteří po řadě reinkarnací zdokonalili své umění do té míry, že se posmrtně stali předmětem uctívání, anebo alespoň debat.

Elfově byli určitě uctíváni, ale člověk by váhal nazývat je mocnými. Hlavně ve skandinávských lidových vyprávěních, která dle vzoru bratří Grimmů poprvé zaznamenali potulní etnografové v 19. století, se objevují elfové, kteří žijí podobně jako jejich lidské sousedi. Ženou dobytek z jedné pastviny na druhou a suší seno na slunci. Vaří, uklízejí a pečlivě se starají o své děti. Dokonce chodí i do kostela, i když se nezdá, že by zažili reformaci nebo protireformaci, a to ani v těch zemích, kde lidé byli oddaní protestanti. Často jsou elfové obdařeni nadpozemskou krásou, ale stejně často se objevují i jako normální lidé, ačkoliv oděni do podivných šatů.

Jestliže se nám elfové podobají, je to proto, že jsou to také lidé,

anebo lépe řečeno byli. Člověk, který narazí na procesí elfů nebo se nepřipravený ocitne na jejich slavnosti, bývá zděšen, když mezi nimi pozná někoho, kdo nedávno nebo už před lety zemřel. Tento mrtvý známý mu často poradí, jak se bezpečně dostat pryč ze slavnosti, běžným opatřením je nedotýkat se žádného z jídel. Takže elfové jsou mrtví – neodpočívají v pokoji, ale z jakéhokoliv důvodu začali znovu žít na druhé straně opony a občas, vědomě či nevědomě, jí mohou projít.

Někteří z těchto elfů zemřeli již před dávnými časy a mluví jazykem, jehož poslední stopy připomínají názvy kopců, které kdysi byly horami, nebo jména řek, které už dávno změnilly svůj tok. Kostí těchto lidí se staly hlínou, oni přesto stále procházejí krajinou za svými elfími záležitostmi. Nepamatují si žádný jiný druh bytí a mohou si pouze mlhavě uvědomovat, co se dělo po jejich smrti. Obtěžuje je vyzvánění kostelních zvonů a svěcená voda prosakující do jejich domovů, která je může opařit, nemluvě o znečištění z výfukových plynů, protože tyto věci patří ke světu, který již oni neznají.

Ti nedávno zemřelí ve svých pláštích a vysokých čapkách jsou mrtví právě tak dlouho, aby si na oslavě nevšimli ničeho zvláštního: že svíce hoří, ale neubývají, že koláče z táců nikdy nezmizí. Ale dívka, kterou pochovali právě minulý týden, se do společnosti elfů ještě úplně nezačlenila. Stále si pamatuje, kdo na kterou stranu patří, a bude se ze všech sil snažit uchránit své žijící blízké, aby je mrtví nevzali mezi sebe příliš brzy.

Obětování elfům

Teď je ta pravá chvíle připojit se k Sigvatu [[8]] Skaldovi neboli dvornímu básníkovi na jeho cestě po jihozápadním Švédsku uskutečněné ve jménu norského krále Olafa. Je „začátek zimy“. Jelikož je Věk Vikingů, kdy se rok dělí na léto a zimu, ocitáme se někde okolo našich Dušiček. Sníh již bezpochyby padl na les Eidaskog, ačkoli řeka ještě nezamrzla. Sigvatovi a jeho skupince králových mužů je chladno, bolí je nohy a navíc jsou hladoví. Když vycházejí z hvozdu u Hov, padá tma. Hledají postel nebo alespoň kopku slámy. Přicházejí k prvnímu

statku, který uvidí, ale dveře jsou zavřené. Když se Sigvat pokusí strčit nos do škvíry, ti uvnitř mu vysvětlí, že přijel v posvátný čas a vevnitř je již vše vysvěceno, takže nemůže vstoupit. Jelikož se nejedná o kostel, ale o zemědělskou usedlost, islandský křesťan Sigvat správně předpokládá, že se jde o pohanský zvyk. Statkáře prokleje, buď za mizernou pohostinnost, nebo za nezdvořilé způsoby, anebo za oboje, a jde si svou cestou.

Skald a královi muži pokračují k dalšímu statku, kde jsou opět odehnáni, tentokrát starou ženou, která Sigvata nazývá „mizerou“ a oznámí mu, že „obětuji elfům“. Její užití třetí osoby množného čísla naznačuje, že to snad byla služka, kterou rodina poslala, aby ji zbavila nezvaných hostů. Můžeme si pouze přát, aby jim otevřela dveře, protože kdyby se poutavý veršotepec Sigvat ocitl uvnitř, jistě by nám zanechal podrobný, ač zkreslený popis obřadu. Tak můžeme pouze hádat. Jak byla rodina oblečena? V pracovních šatech nebo ve zvláštních úborech vyhrazených pro tuto slavnost? Byla uvnitř zažehnuta světla? Jak byl prostřený stůl, anebo se celá událost odehrávala na uzavřeném dvoře?

Nemůžeme veškerou vinu hodit na „starou babiznu“, jak ji Sigvat nazývá, protože jeho chování je stejně tak nepřístojné. Sigvat má pravděpodobně norský původ, i když je Islandčan a křesťan. Měl by proto dobře znát Disablót neboli „oběť dísirům“, kterou jeho prarodiče a možná i rodiče slavili o „zimních nocích“ ve stejné roční době. Disablót se odehrával před oltářem zasvěceným disirům, rodovým rodinným duchům, předchůdcům našich pohádkových kmotříček a také některých našich čarodějnic.

Norny, které sedí u kořenů Stromu světa a spřádají osud, mají mnoho společného s disiry. Norny stejně tak občas navštěvovaly domácnosti, ale lidé je považovali za zdrženlivější. Disirové se někdy chovali spíše jako krvežíznivé Valkýry než hodné kmotříčky, a ve skutečnosti byl oltář při slavnosti Disablót zarudlý krví, i když nevíme přesně čí. V Sáze o Hervorovi a králi Heidrekovi řídí Disablót princezna Álfhild nebo Álfheim, takže je možné, že Álfablót a Disablót